

نقش شهرک های صنعتی در پایداری اقتصادی نواحی روستایی مطالعه موردی: دهستان القچین، شهرستان چرام (استان کهگیلویه و بویر احمد)

عصمت انصاری^۱، حسین فراهانی^۲، مهدی چراغی^۳

تاریخ وصول: ۱۳۹۸/۰۹/۲۱، تاریخ تأیید: ۱۳۹۹/۰۴/۱۶

چکیده

صنایع روستایی به دلیل ایجاد اشتغال، افزایش درآمد و کاهش فقر در جامعه روستایی بویژه در جوامعی که اقتصاد کشاورزی حکمفرماست از اهمیت به سزایی برخوردار است. مسائل و مشکلات زیستی، اختلاف درآمد و سطح زندگی بین جوامع شهری و روستایی که از عوامل مهم مهاجرت های روستایی-شهری است، بسیاری از برنامه ریزان را به اتخاذ استراتژی های جدید توسعه روستایی بویژه صنعتی کردن روستاها واداشت. هدف از این تحقیق بررسی نقش شهرک های صنعتی در پایداری اقتصادی نواحی روستایی در دهستان القچین شهرستان چرام می باشد. تحقیق حاضر از نوع کاربردی می باشد و روش مورد استفاده توصیفی-تحلیلی است. روش گردآوری اطلاعات نیز به صورت کتابخانه ای و میدانی از طریق پرسشنامه در قالب طیف لیکرت طراحی و اقدام به سنجش سطح عملکرد شهرک صنعتی بر روستاهای پیرامون شده است. حجم نمونه مورد مطالعه منتج از فرمول کوکران ۱۷۹ خانوار بوده است و تجزیه و تحلیل داده ها با استفاده از نرم افزار Spss انجام شده است. یافته های تحقیق نشان می دهد که بر اساس آزمون ویلکاکسون بین متغیرهای اقتصادی و زیست محیطی رابطه معناداری وجود دارد.

کلیدواژگان: صنعتی شدن، شهرک های صنعتی، پایداری اقتصادی، دهستان القچین، شهرستان چرام.

۱- دانش آموخته کارشناسی ارشد گروه جغرافیا، دانشگاه زنجان (نویسنده مسئول، ایمیل: esmat.ansari87@gmail.com)

۲- دانشیار گروه جغرافیا، دانشگاه زنجان

۳- استادیار گروه جغرافیا، دانشگاه زنجان

مقدمه

افزایش سریع جمعیت، گسترش شهرنشینی، کمبود فرصت های شغلی به ویژه در کشاورزی، فشار جمعیت بر منابع طبیعی و ناکامی در ایجاد و گسترش صنایع متوسط و بزرگ به ویژه در کشورهای در حال توسعه باعث شد که این کشورها راهبرد صنعتی سازی روستاها را از اواسط دهه ۱۹۷۰ در برنامه های توسعه خود مد نظر قرار دهند. کشورهای متعددی این راهبرد را اجرا کردند یا به دنبال اجرای آن هستند. در این رابطه تأکید بر صنایع روستایی، صنایع کوچک، شهرک های کوچک صنعتی و تمرکز زدایی از فعالیت های صنعتی را آزمودند و برخی از کشورها هم از طریق قوانین باز دارنده و تشویقی در این زمینه گام برداشتند، چرا که ایجاد و گسترش شهرک های صنعتی می تواند از طریق ایجاد تنوع، افزایش اشتغال و درآمد، افزایش ارزش افزوده فعالیت های کشاورزی و گسترش فرهنگ صنعتی، نقش مؤثری در توازن و تعادل شهر و روستا و توسعه نواحی روستایی داشته باشد (رضوانی، ۱۳۹۲، ۲). صنایع روستایی به دلیل ایجاد اشتغال، افزایش درآمد و کاهش فقر در جامعه روستایی بویژه در جوامعی که اقتصاد کشاورزی حکمفرماست از اهمیت به سزایی برخوردار است. مسائل و مشکلات زیستی، اختلاف درآمد و سطح زندگی بین جوامع شهری و روستایی که از عوامل مهم مهاجرت های روستایی - شهری است، بسیاری از برنامه ریزان را به اتخاذ استراتژیهای جدید توسعه روستایی بویژه صنعتی کردن روستاها واداشت. بنابراین باید به متنوع سازی اقتصاد روستایی و کارا نمودن آن از طریق ایجاد انواع فعالیت های اقتصادی به خصوص صنعتی کردن روستاها توجه نمود (مطیعی لنگرودی، ۱۳۸۶، ۲).

هدف از این تحقیق بررسی نقش شهرک های صنعتی در پایداری اقتصادی نواحی روستایی در دهستان القچین شهرستان چرام می باشد. تحقیق حاضر با هدف پاسخگویی به این سوال است که ایجاد و توسعه شهرک صنعتی چرام چه تاثیری بر پایداری و توانمندسازی اقتصادی روستاهای مورد مطالعه داشته است؟

مبانی نظری

نظریه صنعتی شدن مناطق روستایی به عنوان یک کاتالیزور در جهت ایجاد اشتغال و افزایش درآمد و آخرین چاره کار برای حل مشکل فقر مناطق روستایی، هم اینک بخشی بالقوه در جهت حل مشکل بیکاری برای مناطق محروم روستایی محسوب میگردد (Samal, 1997, 57). صنعتی کردن روستا به استقرار صنعت در مراکز روستایی اشاره دارد و باعث ایجاد اشتغال غیر کشاورزی، کمک به جلوگیری از جریان مهاجرت به مراکز شهری، تقویت پایه های اقتصادی مراکز روستایی، استفاده کامل از مهارت های موجود در ناحیه، فرآوری تولید کشاورزی محلی و تهیه نهاده های اساسی و کالاهای مصرفی برای کشاورزان و دیگر افراد محلی می شود (سرورامینی، ۱۳۸۹، ۲۲۸). با توجه به این امر مهم، در دهه های اخیر استقرار صنایع در روستا در قالب شهرک ها و نواحی صنعتی در دستور کار مسئولان و برنامه ریزان کشور قرار گرفته است (مطیعی لنگرودی و نجفی کانی، ۱۳۹۰، ۱۴۸). در همین بین، ایجاد شهرک های صنعتی در نواحی روستایی می تواند در تعدیل مشکلات و تامین اشتغال و درآمد برای روستاییان، بدون عوامل تولید بسیار موثر باشد. در حال حاضر که به دلیل کمبود عوامل تولید و آب و خاک، تامین اشتغال در نواحی روستایی از طریق بخش کشاورزی با مشکل روبرو است و این کمبود عامل مهاجرت های بی رویه روستایی شده است، توجه به توان روستایی صنایع، برای کارایی محیط روستا بسیار موثر است؛ زیرا، توسعه روستایی صرفاً توسعه کشاورزی نیست و توسعه کشاورزی یکی از زیر سیستم های توسعه روستایی محسوب می شود (قاسمی سیانی، ۱۳۸۳، ۶). از نظر مینا (2007)، توسعه صنایع در روستاها با کمک سرمایه گذاری در توسعه فضایی به ارتقای شاخص های زیست پذیری روستاییان کمک کرده است. بنابراین، می توان گفت که توسعه شهرک های صنعتی نیازی ضروری است و از

نتایج شکل گیری شهرک های صنعتی، افزایش آگاهی ها از توسعه، افزایش تولیدات، تسهیل کننده فرآیندهای توسعه و به کارگیری نیروی انسانی است (Margin & Bechara, 2009, 654). رشد سریع صنایع در جهان امروز، از لحاظ کمی و کیفی، نیاز به برنامه ریزی را برای سازماندهی صنایع در زمینه های مختلف آشکار می سازد. درسال های اخیر، به لحاظ افزایش جمعیت روستایی و گرایش کشاورزی به سوی مکانیزاسیون، ایجاد اشتغال در نواحی روستایی را با مشکل روبه رو ساخته است. ایجاد واحدهای صنعتی در نواحی روستایی، به ویژه تمرکز شهرک های صنعتی در این نواحی، قادر است پویایی جمعیت روستایی و ارتقای سطح کمی و کیفی زندگی روستاییان را فراهم سازد (مطیعی لنگرودی، ۱۳۸۶، ۱۹۵). توسعه شهرک صنعتی، یک نیاز ضروری است. گستردگی فعالیت های این صنعت جدید جهانی در سه قلمرو اقتصادی، اجتماعی و اکولوژی قابل تأمل است. شهرک های صنعتی می توانند آغازگر مسیرهای توسعه باشند. از نتایج شکل گیری شهرک های صنعتی، افزایش آگاهی ها، افزایش تولیدات، هماهنگی فرایندهای توسعه و به کارگیری نیروی انسانی می باشد (Bechara, 2009, 654). همانطور که می دانیم صنعتی شدن در کشورهای در حال توسعه به نهادهای اقتصادی وابسته است و باید مسیر طبیعی توسعه را طی کند. سرعت توسعه صنایع، صنعت روستایی را تحت تأثیر قرار می دهد و در تداوم رشد اقتصادی سریع، می تواند منجر به کاهش فقر و بیکاری گردد (Unido, 2009, 3).

استقرار صنایع روستایی به عنوان یک بخش مولد اقتصادی یکی از موضوع های مهم و گامی اساسی در تعدیل اختلاف درآمد بین مناطق شهری و روستایی است که به اعتقاد متخصصان، از موثرترین عوامل کاهش مهاجرت به شماره می رود (رضوانی و اکبرپور، ۱۳۹۰، ۲). از این رو، در صورت صنعتی شدن روستا در یک منطقه و پیوند مناسب آن با بخشهای دیگر از جمله کشاورزی، می توان شاهد افزایش درآمد و به تبع آن افزایش پس انداز روستاییان بود که این امر می تواند باعث توسعه روستا گردد (Zhang, 1994, 22). همچنین میتواند شاهد رونق بخش کشاورزی و سایر بخش های اقتصاد ملی گردد. بدین ترتیب با صنعتی کردن روستاها ابزارهایی برای متنوع کردن اقتصاد روستایی فراهم می شود که می تواند فقر روستایی را کاهش دهد و با توسعه صنایع، اقتصاد روستایی و اقتصاد ملی، توسعه متعادل میان خانوارهای شهری و روستایی، بخش کشاورزی و صنعت و بالاخره اقتصاد منطقه ای و تمرکززدایی صنعتی و شهری را میسر سازد (Lee, 2001, 3; Choi, 2001, 1).

صنایع روستایی می تواند دارای پیامدهای مثبت و منفی متعددی در مقیاس های مختلف جغرافیایی باشد که ارزیابی و شناخت آن برای برنامه ریزی های بعدی در توسعه صنایع روستایی مفید میباشد. لذا شناخت و ارزیابی این پیامدها در ابعاد مختلف فضایی میتواند از یکسو گویای میزان اثر بخشی این برنامه ها و طرح ها باشد و جایگاه عملکردی این گونه فعالیتها را در راستای اهداف توسعه محلی و منطق های نشان دهد و از سوی دیگر، گامی باشد در جهت برنامه ریزی و انتظام فضایی نواحی که این فعالیت ها در آنجا استقرار یافته اند و به نوعی از آن ها بهره مند می شوند (Berdegue et al, 2010, 412). بنابراین، کارکردهای صنایع روستایی می تواند پیامدهای به دنبال داشته باشد؛ از جمله این پیامدها می تواند از یک سو، زمینه های لازم را جهت رشد ابتکارات، خلاقیت و شکوفایی استعداد روستاییان ایجاد تنوع سازی در فعالیت های اقتصادی کاهش بیکاری دوره های فصلی (سعیدی و رضوانی، ۱۳۷۴، ۲۲)، کاهش فقر روستایی و جلوگیری از مهاجرت (رحیمی، ۱۳۸۳)، اشاعه فرهنگ فنگرایی در روستاها (امیرانی، ۱۳۷۸، ۴۵؛ ازکیا و ایمانی، ۱۳۸۷، ۳۵۵) و ارتقاء یکپارچگی ملی و ایجاد پیوندهای قوی در ابعاد داخلی را فراهم کند. و از سوی دیگر، می تواند سبب بروز آلودگی صوتی، منابع آب، آلودگی رودخانه ها، از بین رفتن پوشش های گیاهی، فرسایش

خاک، تعارض در منابع پایه محلی و بهره برداری بی رویه از منابع آب های زیر زمینی و سطحی شود (تولایی، ۱۳۷۵، ۱۲۰). بسیاری از کشورهای جهان امروزه به وجود آوردن مناطق و شهرهای صنعتی را قدم مثبت و مؤثری در راه صنعتی شدن و رشد و توسعه اقتصادی کشور خود می دانند. اولین نمونه های تجمعات صنعتی در انگلستان و آمریکا در اوایل قرن اخیر با مالکیت خصوصی و به منظور استفاده های تبلیغاتی و مستغلاتی به وجود آمدند، مانند منطقه صنعتی و تولیدی مرکز شیکاگو که نزدیک به خطوط راه آهن شیکاگو احداث گردید و در نتیجه مخارج حمل و نقل کالاها به بازار مصرف را مستقیماً عاید خط راه آهن شیکاگو نمود. در انگلستان در مناطق ترافدون و اسلو بدون کمترین کمک از طرف دولت و صرفاً به منظور بالا رفتن قیمت زمین های اطراف این قطب های صنعتی پایه گذاری شدند. در شهرک های صنعتی اولیه که در سال های رکود اقتصادی دهه ۱۹۳۰ و پس از جنگ جهانی دوم به وجود آمدند، احداث آنها با برنامه ریزی و سیاست های متعددی انجام می شد، که سودهی کمترین موضوع مورد نظر بوده است (افخمی، ۱۳۷۸، ۶۳). کاهش منابع طبیعی در مناطق روستایی و نیز تحولاتی که در اثر مدرنیزاسیون به وجود آمده ظرفیت های اشتغال در بخش کشاورزی به ویژه کشاورزی سنتی را، نه تنها با محدودیت رو به رو ساخته، بلکه شیوه آموزش نیروی انسانی نیز در دوران مدرن به شیوه های عمل کرده که تمایل قشر تحصیل کرده به اشتغال در بخش سنتی کشاورزی را روز به روز کاهش داده است. در نتیجه این امر، ظرفیت جمعیت پذیری روستاها کاهش یافته و بدین ترتیب موج مهاجرت روستاییان به شهرها در دهه اخیر مشکلاتی را در توسعه روستا و شهر پدید آورده است. در این شرایط تنوع بخشی به ظرفیت های اشتغال در مناطق روستایی و توسعه مشاغل متناسب با تغییرات اجتماعی - اقتصادی و محیطی ضرورت یافته است. یکی از زمینه هایی که ضمن ایجاد فرصت شغلی جدید میتواند به عنوان مکمل فعالیت کشاورزی به توسعه این بخش کمک کند، توسعه فعالیت های صنعتی است. به همین دلیل ایجاد و گسترش صنایع در دهه های اخیر به عنوان یک سیاست اجرایی تعقیب شده است. طرفداران این سیاست معتقدند که اگر ایجاد و گسترش صنعت در روستاها بیش از پیش جدی گرفته شود و با صبر و حوصله و با کارشناسی دقیق مورد پیگیری قرار گیرد بی گمان می تواند زمینه ساز خروج بسیاری از تنگناهای موجود باشد. بنابراین با توسعه شهرک های صنعتی و صنعتی کردن روستاها میتوان به اهداف توسعه روستاها و خروج آنها از انزوای جغرافیایی دست یافت. فقدان یا کمبود فعالیت های صنعتی و راکد بودن فعالیت های خدماتی برخاسته از درون روستا و اتکا به بخش کشاورزی جهت کسب درآمد، از مشخصه های اصلی اقتصاد روستایی کشور است. فعال کردن بخش صنعت در نواحی روستایی می تواند موجب فعال کردن بخش خدمات نیز شده و اقتصاد روستایی را واجد قابلیت هایی تازه نماید. امروزه در توسعه روستایی پرداختن به تحلیل اقتصادی فضاهای جغرافیایی جایگاه مهمی دارد. توسعه به معنی واقعی آن زمانی به پایداری میرسد که تحلیل های اقتصادی در کنار سایر ابعاد اجتماعی، محیطی و کالبدی و زیرساختی به صورتی متوازن و البته مکمل سامان یابند. در اواخر دهه ۷۰ تولید صنعتی و چگونگی نفوذ آن به نواحی روستایی مورد توجه قرار گرفت. بدین ترتیب، دهه ۸۰ آغاز مرحله جدیدی از استراتژی توسعه از طریق صنعتی شدن و استقرار صنعت برای توسعه مناطق روستایی بود. طرفداران این استراتژی معتقدند که «در مناطق بالقوه روستایی توسعه صنایع به عنوان روشی برای رسیدن به اهداف کلی توسعه مورد توجه برنامه ریزان است و تصور اصلی این است که ایجاد صنایع در روستا و یا در پیرامون آن می تواند موجب متنوع ساختن اقتصاد روستایی، افزایش ارزش افزوده تولیدات کشاورزی، ایجاد اشتغال، افزایش سطح درآمد روستاییان، کاهش مهاجرت روستایی و در نهایت کاهش نابرابری میان شهر و روستا گردد. دیری نپایید که این استراتژی نیز به چالش کشیده شده و برای بررسی پیامدهای آن مطالعات گسترده ای آغاز شد. اولین مطالعات ارزیابی در جهت شناخت پیامدهای صنعتی شدن روستایی، در دهه هشتاد با هدف شناسایی نقاط قوت و ضعف استقرار صنعت به شکل منطقه ای و موردی در مناطق روستایی کشورهای در حال توسعه آغاز گردید. در کشور ما نیز یکی از استراتژی های غالب دهه های اخیر، تمرکز

برنامه های توسعه روستایی بر محور صنعتی کردن مناطق روستایی در قالب ایجاد نواحی صنعتی و شهرک ها بوده است. تصور بر این بوده که ایجاد این نواحی در مناطق روستایی بتواند به عنوان یک جریان تولیدی به صورت وسیع و همه جانبه و به عنوان مکمل و پشتیبان کشاورزی و افزایش درآمد شاغلان این بخش باشد. انتظار می رود با ایجاد شهرک های صنعتی در نواحی روستایی مشکلات تأمین اشتغال و درآمد برای روستاهای پیرامون کاهش یابد. در حال حاضر که تأمین اشتغال در نواحی روستایی از طریق بخش کشاورزی به دلیل کمبود عوامل تولید آب و خاک با مشکل روبه رو است و این کمبود عامل مهاجرت های بی رویه روستایی گردیده است. توجه به توان صنایع روستایی، برای کارایی محیط روستا بسیار مؤثر است. زیرا توسعه روستایی صرفاً توسعه کشاورزی نیست و توسعه کشاورزی یکی از زیر سیستم های توسعه روستایی محسوب میشود (قاسمی، ۱۳۸۷، ۲).

امروزه بسیاری از شهرک های صنعتی کشورهای توسعه یافته دارای بخش های یکپارچه و استراتژی های توسعه می باشند. بیش از ۸۰ درصد از ۱۲ هزار شهرک صنعتی جهان در کشورهای توسعه یافته وجود دارد. به طور کلی در شهرک های صنعتی خدمات صنعتی، بیشتر در جهت تحقق نوآوری ها و افزایش ضریب تأثیرپذیری مناطق گام بر می دارند. طراحی شهرک های صنعتی برای تحقق سیاست های تمرکززدایی صنعتی بوده و هدف آن نیز توسعه نواحی است (Kapur, 2002, 61). بنابراین، مطالعات مختلفی در این زمینه در داخل و خارج کشور انجام شده است که در جدول زیر خلاصه ای از این مطالعات آورده شده است.

جدول ۱: پیشینه تحقیق

اهداف کار	عنوان پژوهش	سال	محقق	ردیف
مشخص نمودن کیفیت فضاهای صنعتی در روستاهای چین	Spatial Inequality of Rural Industrial Development Chin	۱۹۹۴	ژائو پنگ شن ^۱	۱
بررسی کاهش فقر، افزایش آگاهی ها، گسترش آموزش، سرمایه گذاری بیشتر در بخش کشاورزی و افزایش درآمد خانواده های کم درآمد، اشتغال زایی در بخش کشاورزی و افزایش درآمد روستاییان	As part of the process of developing a comprehensive industrialization of rural India	۱۹۹۶	آلکا پاریخ و همکاران ^۲	۲
توجه به شرایط زیست محیطی و اکولوژیکی پیدایش شهرک های صنعتی در برزیل	Eco-Industrial Park Development in Rio de Janeiro, Brazil : a tool for sustainable development	۲۰۰۰	لیلیان بچنر و الساندرا بگرین ^۳	۳

1- Zhao Peng Shen

2- Alka Parykh et al

3- Lillian Bchnr and Alessandra Bgryn

پیامد شهرک های صنعتی و اثرات آن در توسعه روستایی و یکپارچگی بسوی اکولوژی صنعتی	Industrial Estates Planning and Manengment in India-	۲۰۰۱	شالینگ سینگها و امیت کاپور ^۱	۴
انتخاب مکان مناسب برای ایجاد شهرک های صنعتی و تأمین سلامتی نواحی و سکونتگاه ها	Industrial Estates Development	۲۰۰۵	بانک جهانی ^۲	۵
بررسی صنعتی شدن روستایی با استفاده از منابع محلی	Review of innovation policy in the sustainable development of rural	۲۰۰۷	والکرز ^۳	۶
بررسی نقش مؤسسات و بنگاه های صنعتی در توسعه صنعت در سطح روستاها	Rural, Industrial ization,inChin,anIndia:Role of Policies and Institutions	۲۰۰۹	آنیت مخرجت و ژائو بو ژانگ ^۴	۷
هدف استقرار واحدهای صنعتی در مقیاس های کوچک و بزرگ متناسب با پتانسیل های روستایی	Rural, Industrial ization:ChallengesandProposition	۲۰۰۹	ساندرا و سری ویسانا ^۵	۸
بررسی اثرات شهرک های صنعتی بر سکونتگاههای روستایی پیرامون و روندهای اجتماعی- اقتصادی حاکم بر شهرک های صنعتی	اثرات و پیامدهای استقرار شهرک های صنعتی لامرد در توسعه مناطق روستایی	۱۳۹۰	محمد غلامی	۹
سنجش تأثیرات شهرک های صنعتی بر کیفیت زندگی روستاییان با توجه به شاخص های عینی و ذهنی	بررسی تأثیرات شهرک صنعتی خیام بر کیفیت زندگی روستاییان نیشابور	۱۳۹۱	معصومه ملانوروزی	۱۰
بررسی شناخت تأثیرات شهرک های صنعتی از بعد اقتصادی بر روستاهای پیرامون	نقش شهرک های صنعتی در توسعه اقتصادی روستاهای پیرامون، شهرک صنعتی بهشهر	۱۳۹۲	مهدی پور طاهری و همکاران	۱۱

منبع: مطالعات نگارنده

- 1- Shalyng Singh and Amit Kapoor
- 2- World Bank
- 3- Valkrz
- 4- Bo Zhang and Zhao Nyt Mkhrijt
- 5- Sandra and Sri Vysana

از این رو در زمینه استقرار صنایع، گروهی از محققان توسعه روستایی، با بحث بررسی پیرامون صنعتی سازی روستا به مثابه سنگ بنای راهبرد توسعه آینده، بر این باورند که در فرآیند توسعه اقتصادی، صنعتی سازی روستایی در ابعاد اقتصادی (زمینه اشتغالزایی، درآمدزایی، تنوع فعالیتهای اقتصادی و کاهش بیکاری) می شود. در ابعاد اجتماعی سبب کاهش مهاجرت، بهبود استانداردهای زندگی، مشارکت و همکاری، در ابعاد محیطی منجر به تخریب محیط زیست، پوشش های گیاهی و آلودگی محیط و در ابعاد کالبدی به بهبود کالبد روستاها، کیفیت معابر و بازسازی روستاها انجامیده است که زمینه توسعه پایداری روستاها را فراهم میکند.

داده ها و روش ها

به منظور عملیاتی نمودن شاخص های نظری تبیین کننده سطح عملکرد شهرک صنعتی چرام در روستاهای پیرامون با تأکید بر خانوارهای روستایی به طراحی متغیر در هر یک از شاخص های اشتغال، درآمد، دارائی، آب و خاک، آلودگی، خدمات، مدیریت و تسهیلات مطابق با جدول (۲) می باشد.

جدول ۲: متغیرهای مورد سنجش در تحقیق

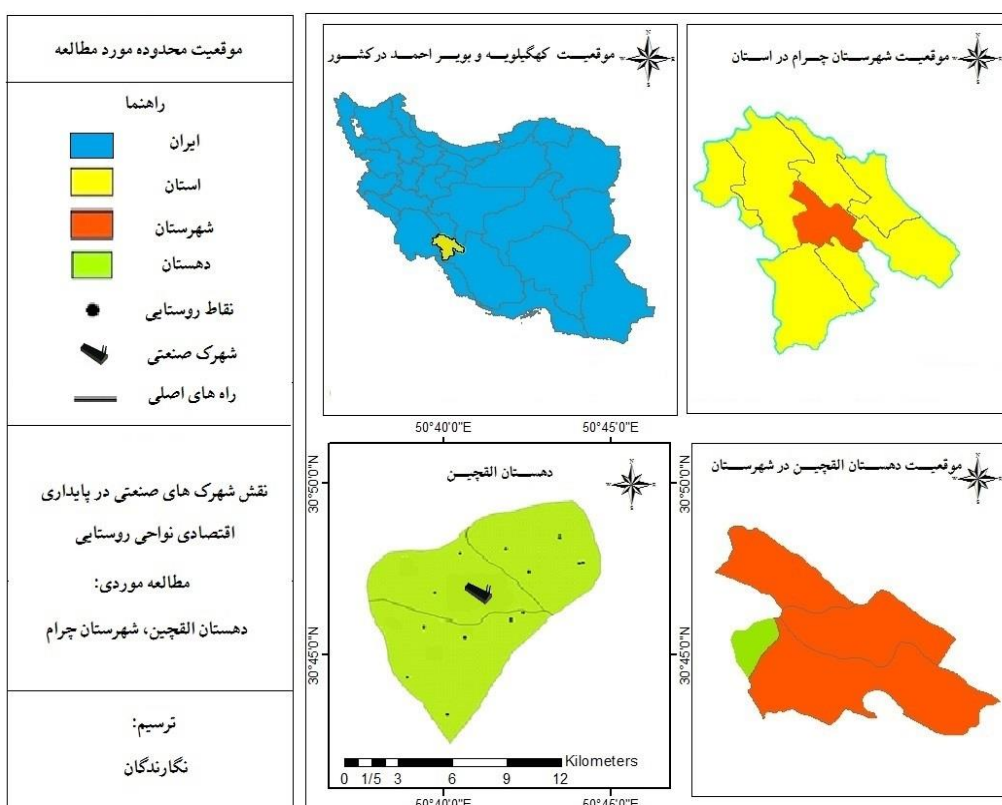
ابعاد	شاخص	متغیر
اقتصادی	اشتغال	میزان اشتغال، میزان تنوع شغلی، میزان رضایت از اشتغال، اطمینان به امنیت شغلی
	درآمد	میزان درآمد افراد شاغل، میزان رضایت از پس انداز، رضایت از میزان درآمد، میزان فقر در روستاهای منطقه
	دارائی	میزان دسترسی به تسهیلات بانکی، میزان فروش اراضی کشاورزی، میزان مالکیت اراضی کشاورزی، میزان رضایت افراد از کالاهای تولید شده در شهرک صنعتی، میزان استفاده از تولیدات صنعتی
زیست محیطی	آب و خاک	میزان مصرف آب، صرف جویی در مصرف آب
	آلودگی	میزان آلودگی آب (آشامیدنی، کشاورزی و...)، میزان آلودگی اراضی کشاورزی، میزان آلودگی صوتی (فعالیت های صنعتی)، سطح نابودی مراتع طبیعی
	خدمات	هوای سالم، زیاده کمتر، آب آشامیدنی سالم
	مدیریت و تسهیلات	میزان توجه مدیران در حفظ محیط زیست روستا، میزان آگاهی ساکنان روستا در حفاظت از محیط زیست، میزان کیفیت و کمیت منابع آب روستا، میزان دسترسی جهت بهره مندی از آب آشامیدنی سالم، میزان راه اندازی شبکه جمع آوری و دفع فاضلاب در روستاها

منبع: یافته های پژوهش

روش تحقیق

تحقیق حاضر از نوع کاربردی می باشد و روش مورد استفاده توصیفی - تحلیلی است. روش گردآوری اطلاعات نیز به صورت کتابخانه ای و میدانی از طریق پرسشنامه در قالب طیف لیکرت طراحی و اقدام به سنجش سطح عملکرد شهرک صنعتی بر روستاهای پیرامون شده است. قلمرو مکانی این تحقیق دهستان القچین شهرستان چرام است. جامعه آماری در تحقیق حاضر خانوارهای دهستان القچین از توابع شهرستان چرام می باشد که دارای ۱۳ نقطه ی روستایی و طبق آمار سال ۱۳۹۰ دارای ۱۳۲۳ خانوار روستایی و با جمعیت ۵۴۷۶ نفر می باشد. با توجه به تعداد اندک روستاها از روش تمام شماری استفاده شده است و برای تعیین حجم نمونه از فرمول کوکران (یکی از پرکاربردترین روش ها برای

محاسبه حجم نمونه آماری) استفاده شده است که طبق فرمول کوکران اصلی ۲۰۷ خانوار و طبق فرمول اصلاح شده ۱۷۹ خانوار می باشد و نحوه تکمیل پرسشنامه ها در هر روستا به صورت تصادفی بوده و همچنین برای انتخاب حجم نمونه در داخل هر یک از گروهها (روستاها) از روش نمونه گیری منطبق استفاده شده است. سوالات تحقیق از طریق نرم افزار (SPSS) مبتنی بر "آزمون ویلکاکسون" مورد تحلیل قرار گرفته است. شهرک صنعتی چرام در ۷ کیلومتری شهر چرام و در نزدیکی روستای بردیان از توابع شهرستان چرام و در سال ۱۳۷۸ تاسیس شده است. این شهرک به عنوان یکی از مهمترین شهرک های صنعتی استان کهگیلویه و بویراحمد، نقش ارزنده ای در تولید استان دارد. مساحت کلی این شهرک ۷۸ هکتار می باشد. دهستان القچین در بخش مرکزی شهرستان چرام بین 30° درجه و $45'$ دقیقه عرض شمالی و 30° درجه و $43'$ دقیقه طول شرقی واقع شده است (شکل ۱). این دهستان دارای ۱۳ روستا به نام های القچین سفلی، القچین علیا، بردیان، بلهدان، توبری، تمبی، چشمه زعفران، حسینیه سربردیان، دمدره بی بی رشیده، سردره بی بی رشیده، سراب موگرم، موگرم و شیخ حسین می باشد (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۰).

شکل ۱: موقعیت سیاسی دهستان القچین شهرستان چرام

یافته های تحقیق

۱. با توجه به جدول (۳)، بر اساس آزمون ویلکاکسون، تعداد برتری دوره های زمانی (N) نشان می دهد که از جمع ۱۷۹ نفر پاسخ دهنده چند نفر هر متغیر را در دوره قبل و بعد از احداث شهرک صنعتی قبول داشته اند و به آن پاسخ داده اند. میانگین رتبه ای هر دوره نشان می دهد که متغیر میزان فروش اراضی کشاورزی (۶۷.۷۵) بیشترین و همچنین میزان فقر در روستاهای منطقه (۴۸.۲۱) کمترین تاثیرات را بعد از احداث شهرک صنعتی در دهستان مورد مطالعه داشته اند. به علت اینکه احداث شهرک صنعتی نیاز به زمینی با وسعت زیاد دارد، دولت باید زمین های کشاورزی که برای احداث شهرک در نظر گرفته شده از روستاییان خریداری کند؛ و به همین علت فروش اراضی کشاورزی بعد از

احداث شهرک زیاد بوده و بیشترین تاثیر را داشته است. همچنین به علت اینکه اشتغال بعد از احداث شهرک تا حدی بهبود یافته و برخی از افراد ساکن روستاها در شهرک صنعتی شاغل شده اند میزان فقر در روستاها بعد از احداث شهرک صنعتی کمترین تاثیر را داشته است. آماره Z همواره منفی بوده و بزرگتر بودن آن به مفهوم بالا بودن تفاوت آماره دو دوره زمانی است. با توجه به سطح معناداری می توان گفت که بین همه متغیرها به جز متغیر "میزان فقر در روستاهای منطقه" که در سطح معناداری (۰.۰۰۲) پایین می باشد، در هر دوره رابطه معناداری وجود دارد.

جدول ۳: تحلیل وضعیت پایداری و توانمندسازی در سطح ابعاد اقتصادی بر اساس آزمون ویلکاکسون

ابعاد اقتصادی	تعداد برتری دوره های زمانی (N)		میانگین رتبه ای هر دوره		سطح معناداری	آماره آزمون Z
	دوره قبل	دوره بعد	دوره قبل	دوره بعد		
میزان اشتغال	۱۳	۱۱۲	۵۲.۶۵	۶۴.۲۰	.۰۰۰	-۸.۳۸۹
میزان تنوع شغلی	۱۸	۱۰۸	۵۷.۵۰	۶۴.۵۰	.۰۰۰	-۷.۵۰۳
میزان رضایت از اشتغال	۱۷	۱۱۲	۵۲.۳۵	۶۶.۹۲	.۰۰۰	-۷.۹۷۱
اطمینان به امنیت شغلی	۳۰	۹۴	۵۵.۹۲	۶۴.۶۰	.۰۰۰	-۵.۷۱۵
میزان درآمد افراد شاغل	۱۷	۹۹	۴۹.۷۶	۶۰.۰۰	.۰۰۰	-۷.۳۰۵
میزان رضایت از پس انداز	۲۴	۸۱	۵۳.۸۳	۵۲.۷۵	.۰۰۰	-۵.۰۳۳
رضایت از میزان درآمد	۱۵	۹۶	۵۶.۱۷	۵۵.۹۷	.۰۰۰	-۷.۰۴۰
میزان فقر در روستاهای منطقه	۶۸	۴۳	۶۰.۹۳	۴۸.۲۱	.۰۰۲	-۳.۱۴۸
میزان دسترسی به تسهیلات بانکی	۱۵	۱۰۲	۵۰.۰۷	۶۰.۳۱	.۰۰۰	-۷.۶۹۳
میزان فروش اراضی کشاورزی	۳۴	۹۶	۵۹.۱۵	۶۷.۷۵	.۰۰۰	-۵.۳۱۰
میزان مالکیت اراضی کشاورزی	۷۹	۴۸	۶۸.۵۴	۵۶.۵۳	.۰۰۱	-۳.۳۰۴
میزان رضایت افراد از کالاهای تولید شده در شهرک صنعتی	۲۵	۸۹	۵۶.۲۶	۵۷.۸۵	.۰۰۰	-۵.۵۱۶
میزان استفاده از تولیدات صنعتی	۳۰	۹۶	۵۱.۷۵	۶۷.۱۷	.۰۰۰	-۶.۱۶۴

منبع: یافته های پژوهش

۲. با توجه به جدول (۴)، بر اساس آزمون ویلکاکسون، تعداد برتری دوره‌های زمانی (N) نشان می‌دهد که از جمع ۱۷۹ نفر پاسخ دهنده چند نفر هر متغیر را در دوره قبل و بعد از احداث شهرک صنعتی قبول داشته‌اند و به آن پاسخ داده‌اند. میانگین رتبه‌ای هر دوره نشان می‌دهد که متغیر سطح نابودی مراتع طبیعی (۷۲.۱۴) بیشترین و همچنین متغیر میزان کیفیت و کمیت منابع آب روستا (۵۸.۳۲) کمترین تأثیرات را بعد از احداث شهرک صنعتی در دهستان مورد مطالعه داشته‌اند. احداث فاز دوم شهرک صنعتی چرام همزمان با احداث فاز اول شهرک بوده است و برای احداث فاز دوم زمین‌هایی در نظر گرفته شد که تقریباً پوشیده از درختان بلوط بوده؛ به همین دلیل سطح نابودی مراتع طبیعی بیشترین تأثیر را داشته و همچنین به علت اینکه با وجود احداث احداث شهرک صنعتی کیفیت منابع آب تغیر چندانی نکرده است، کمترین تأثیر را داشته است. آماره Z همواره منفی بوده و بزرگتر بودن آن به مفهوم بالا بودن تفاوت آماری دو دوره زمانی است. با توجه به سطح معناداری می‌توان گفت که بین همه متغیرها به جز متغیر "میزان آلودگی آب (آشامیدنی، کشاورزی و...)" که در سطح معناداری (۰.۳۶) پایین می‌باشد، در هر دوره رابطه معناداری وجود دارد.

جدول ۴: تحلیل وضعیت پایداری و توانمندسازی در سطح ابعاد زیست محیطی بر اساس آزمون ویلکاکسون

سطح معناداری	آماره آزمون Z	میانگین رتبه‌ای هر دوره		تعداد برتری دوره‌های زمانی (N)		ابعاد زیست محیطی متغیرها
		دوره قبل	دوره بعد	دوره قبل	دوره بعد	
۰.۰۰۰	-۶.۱۱۲	۷۱.۲۸	۴۴.۸۶	۹۲	۳۵	میزان مصرف آب
۰.۰۰۰	-۳.۵۳۵	۵۸.۴۹	۶۸.۹۷	۸۷	۳۵	صرف جویی در مصرف آب
۰.۰۳۶	-۲.۱۰۲	۶۲.۵۷	۶۱.۱۴	۷۴	۴۹	میزان آلودگی آب (آشامیدنی، کشاورزی و ...)
۰.۰۰۰	-۷.۴۳۷	۷۱.۳۱	۴۵.۹۲	۱۰۷	۲۵	میزان آلودگی اراضی کشاورزی
۰.۰۰۰	-۸.۰۸۷	۶۹.۷۰	۴۴.۱۸	۱۱۲	۱۹	میزان آلودگی صوتی (فعالیت های صنعتی)
۰.۰۰۰	-۸.۱۴۰	۷۲.۱۴	۴۲.۵۲	۱۱۳	۲۱	سطح نابودی مراتع طبیعی
۰.۰۰۱	-۳.۴۰۳	۵۸.۳۲	۵۵.۸۶	۷۶	۳۸	میزان کیفیت و کمیت منابع آب روستا

منبع: یافته‌های پژوهش

۳. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که بین متغیرهای اقتصادی و زیست محیطی رابطه معناداری وجود دارد و ایجاد و توسعه شهرک صنعتی چرام بر پایداری و توانمندسازی اقتصادی روستاهای مورد مطالعه تأثیر داشته است.

نتیجه گیری

استقرار صنایع روستایی به عنوان یک بخش مولد اقتصادی یکی از موضوع های مهم و گامی اساسی در تعدیل اختلاف درآمد بین مناطق شهری و روستایی است که به اعتقاد متخصصان، از موثرترین عوامل کاهش مهاجرت به شماره می‌رود. از این رو، در صورت صنعتی شدن روستا در یک منطقه و پیوند مناسب آن با بخش های دیگر از جمله کشاورزی، میتوان شاهد افزایش درآمد و به تبع آن افزایش پس انداز روستاییان بود که این امر می‌تواند باعث توسعه روستا گردد. توسعه شهرک های صنعتی یک نیاز ضروری است. گستردگی فعالیت های این صنعت جدید

جهانی در سه قلمرو اقتصادی، اجتماعی و اکولوژی قابل تأمل است. شهرک های صنعتی می توانند آغازگر مسیرهای توسعه باشند. ایجاد شهرک های صنعتی در نواحی روستایی می تواند در تعدیل مشکلات و تامین اشتغال و درآمد برای روستاییان، بدون عوامل تولید بسیار موثر باشد. در حال حاضر که به دلیل کمبود عوامل تولید و آب و خاک، تامین اشتغال در نواحی روستایی از طریق بخش کشاورزی با مشکل روبرو است و این کمبود عامل مهاجرت های بی رویه روستایی شده است، توجه به توان روستایی صنایع، برای کارایی محیط روستا بسیار موثر است؛ زیرا، توسعه روستایی صرفاً توسعه کشاورزی نیست و توسعه کشاورزی یکی از زیر سیستم های توسعه روستایی محسوب می شود. با این نگرش، مقاله حاضر که به بررسی نقش شهرک های صنعتی در پایداری اقتصادی نواحی روستایی پرداخته نشان داد که شهرک های صنعتی آثار مثبت اقتصادی معناداری بر روستاهای پیرامون خود داشته با توجه به شاخص های اشتغال، درآمد، دارائی، آب و خاک، آلودگی، خدمات، مدیریت و تسهیلات در جدول های (۳) و (۴) می توان استنباط نمود بین این شاخص ها به لحاظ آماری رابطه معناداری وجود دارد که بیشترین آن در "میزان فروش اراضی کشاورزی" و "سطح نابودی مراتع طبیعی" نمود یافته است.

منابع

۱. ازکیا، مصطفی، ایمانی، علی (۱۳۸۷)، «توسعه پایدار روستایی»، انتشارات اطلاعات، ص ۴۵۲.
۲. افخمی، ولی الله (۱۳۷۸)، بررسی پیدایش و ارزیابی شهرک های صنعتی ایران، پایان نامه کارشناسی ارشد.
۳. امیرانی، محمد هادی (۱۳۷۸)، استقرار صنعت در روستا و نقش آن در بهره وری بخش کشاورزی، ماهنامه جهاد، سال هجدهم، شماره ۲۱۷-۲۱۶.
۴. پور طاهری، مهدی، رکن الدین افتخاری، عبدالرضا، نقوی، محمدرضا (۱۳۹۲)، « نقش شهرک های صنعتی در توسعه اقتصادی روستاهای پیرامون (مطالعه موردی، شهرک صنعتی بهشهر) »، فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، سال ۲۸، شماره ۳، صص ۱۱۶-۱۰۳.
۵. تولایی، سیمین (۱۳۷۵)، درآمدی بر مبانی جغرافیایی (صنعت-حمل و نقل-انرژی)، چاپ اول، تهران، جهاد دانشگاهی (دانشگاه تربیت معلم)، ۲۳۸ ص.
۶. رحیمی، علی (۱۳۸۳)، تبیین ویژگی های صنایع تبدیلی و تکمیلی بخش کشاورزی و صنایع روستایی وزارت جهاد کشاورزی، معاونت صنایع و توسعه روستایی.
۷. رضوانی، محمد رضا، اکبریور، سرانسکانرود (۱۳۹۰)، تحلیل اعتبارات صنایع بخش کشاورزی و روستایی (مطالعه موردی، استان آذربایجان)، فصلنامه برنامه ریزی منطقه ای، سال اول، شماره ۱، ص ۱۵.
۸. رضوانی، محمدرضا (۱۳۹۲)، مقدمه ای بر برنامه ریزی روستایی در ایران، تهران، انتشارات قومس.
۹. ریاحی، وحید، پاشازاده، اصغر (۱۳۹۱)، بررسی اثرات شهرک های صنعتی بر کیفیت زندگی ساکنان (مطالعه موردی، شهرستان گرمی)، مجله پژوهش و برنامه ریزی روستایی، شماره دوم، صص ۴۶-۲۹.
۱۰. سجاسی قیداری، حمدالله، رومیانی، احمد، صانعی، سمیه (۱۳۹۳)، ارزیابی و تبیین کارکرد صنایع روستایی در توسعه (مطالعه موردی، دهستان صائین قلعه در شهرستان ابهر)، فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، سال سوم، شماره ۲، صص ۱۰۵-۸۷.
۱۱. سرور امینی، شبنم، اسدی، علی، کلاتری، خلیل (۱۳۸۹)، بررسی اثرات شهرک صنعتی اشتهارد بر توسعه روستاهای همجوار، نشریه اقتصاد و توسعه کشاورزی (علوم و صنایع کشاورزی)، جلد ۲۴، شماره ۲، صص ۲۳۸-۲۲۷.
۱۲. سعیدی رضوانی، عباس (۱۳۷۴)، صنایع روستایی و اشتغال جوانان روستایی، ماهنامه جهاد، سال پانزدهم، شماره ۱۷۵.
۱۳. صفری علی اکبری، مسعود، کردوانی، پرویز، مرادی، فرزاد (۱۳۹۰)، تعیین زمینه های سرمایه گذاری بخش خصوصی برای توسعه فعالیت های صنایع روستایی در نواحی روستایی شهرستان کرمانشاه، چشم انداز جغرافیایی (مطالعات انسانی)، سال ششم، شماره ۱۶، صص ۶۹-۵۲.
۱۴. غلامی، محمد (۱۳۹۰)، اثرات و پیامدهای استقرار شهرک های صنعتی لامرد در توسعه مناطق روستایی، فصلنامه برنامه ریزی منطقه ای، سال اول، شماره دوم، صص ۶۲-۵۱.
۱۵. قاسمی سیانی، محمد (۱۳۸۳)، اثرات احداث شهرک های صنعتی در نواحی روستایی (مطالعه موردی، شهرک صنعتی کوهپایه اصفهان)، پایان نامه کارشناسی ارشد، رحمانی، بیژن، دانشگاه شهید بهشتی، گروه جغرافیا، ۲۱۸ صفحه.
۱۶. قاسمی سیانی، محمد (۱۳۸۷)، نقش و جایگاه نواحی صنعتی در توسعه روستایی.

۱۷. محمدی یگانه، بهروز، ولائی، محمد (۱۳۹۳)، تنوع بخشی به اقتصاد روستاها جهت تحقق توسعه پایدار (مطالعه موردی، دهستان مرحمت آباد شمال، شهرستان میاندوآب)، فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، سال سوم، شماره ۲، صص ۷۰-۵۴.
۱۸. مطیعی لنگرودی، سید حسن (۱۳۸۶)، برنامه ریزی روستایی با تاکید بر ایران، جهاد دانشگاهی مشهد.
۱۹. مطیعی لنگرودی، سید حسن، نجفی کانی، علی اکبر (۱۳۹۰)، توسعه و صنعتی سازی روستا (نظریه ها، روش ها و راهبردهای توسعه صنعتی)، چاپ اول، موسسه انتشارات دانشگاه تهران، ص ۱۴۸.
۲۰. ملانوروزی، معصومه (۱۳۹۱)، " بررسی تأثیرات شهرک صنعتی خیام بر کیفیت زندگی روستاییان نیشابور"، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه زابل، گروه جغرافیا.
21. Alka Parykh et al, (1996) m "As part of the process of developing a comprehensive industrialization of rural India".
22. Bechara, L. & Alessanra, M.(2009). "Eco- industrial park development in Rio de Janeiro-Brazil: A tool for sustainable development". Journal of cleaner production. Vo. 17. No. 7, pp. 654-661.
23. Berdegue, julioa & Eduardo Ramirez& Thomas Reardon(2010); "Rural NonfarmEmployment
24. and incomes in chile", World Development vol 29, no.3, pp 411-425, 2010.
25. Hidenori.O,(1999), In Japanese-Development of Industrial Estates Capital Rrgion.
26. Lee D.(2001). Diversification of the rural economy: a case study on rural industrialization in the republic of Korea. Presented at the Japan program/ INDES 2001, Conference Japan.
27. Meena, S.P.(2007)_Rural industrialization process, Director Industries, India.
28. Samal, K.C.(1997). "Rural non-farm activities in specific regions of Orissa". Journal of rural development. Vol.16. No.3, pp. 357-464.
29. Singha.s. kapur. A(2001), IndustrialL Estates Planning and Manengment in India.
30. UNIDO(1984): The role of small and medium scale industries in OIC member states; No.9, p.۳.
31. Walkers, V. 2007. "Policy innovation for rural sustainable development", USA, Rural Policy Research Institute.
32. Zhang, Xh,(1994): Rural -Urban Migration Restriction Capital Mobility and
33. RuralInrustrialization in China. Chinese Economy in Transudation, 29:20-26.